

5. Spaudos srityje

Spaudoje darbuotis Dovydaitis pradėjo tik į atgavus, t. y. nuo 1905 metų. Pirmiausia rašė korespondencijas jau esamuose spaudos organuose: Vilniaus Žiniuose, Naujojoje Gadyne ir straipsnius Draugijoje, Šaltinyje, Aušrinėje, Viltybei jos priede. 1910 m. pradėjo steigti Ateitį, o vėliau pats steigė ir redagavo Lietuvos Mokyklą (1918-1924), Kosmos (nuo 1920), Logos (nuo 1921), Soterį (1924-1930), Naują Vaidilutį (1921-1924.) Dabar teberedaguoja Ateitį, Kosmos, Logos. Yra atsakomasis Darbininko redaktorius, bendradarbiauja Židinyje, Tiesos Kelyje, Sotere, Naujojoje Vaidilutyje, XX-me Amžiuje ir kt.

Be to, Pranas Dovydaitis, kaip L. K. Mokslo Akademijos atstovas, dirba viceredaktoriaus darbą Lietuviškojoje Enciklopedijoje.

Prof. Dovydaitis — „Kosmo“ redaktorius Steponas Kolupaila

Šiomet turime pažymėti vienas reikšmingas sukaktuves: prieš 50 metų, 1886 m. gruodžio mėn. 2 dieną. Runki kaime Marijampolės apskr. gimė vienas veikliausias ir darbingiausias mokslininkas, VDU ordinarinis profesorius Pranas Dovydaitis. Lietuvos gamtininkams jis yra labai nusipelnęs, kaip gamtos mokslo žurnalo „Kosmo“ steigėjas ir redaktorius.

Šiandieną proga prisiminkime ryškiausius jo gyvenimo brožuos.

Augo Pr. Dovydaitis smulkaus kininko šeimoje. Vasarą ganydavo bandą, žiemą lankydavo už 5 km. Višakio Rados pradžios mokyklą. Runki kaime yra stambi miškoplote siterpis; Judrasis ir Juras takoskiros šiluose ir elksnose praleido savo vaikystės laiką bsimasis gamtos žurnalo redaktorius.

Didelio vargo varžomas mokėsi Pr. Dovydaitis Veiverių mokytojų seminarijoje, eksternu išlaikė baigiamuosius egzaminus Marijampolės gimnazijoje ir mėsistudijuoti Maskvos universitete. Per ketverius metus, 1912 m., baigė juridinį fakultetą ir pradėjo studijuoti antrame — istorijos-filologijos fakultete, kurio konkursą jau 1910 m. buvo laimėjęs už mokslo darbą „Guyau moralės mokslo kritika“.

1913 m. Pr. Dovydaitis persikėlė į Vilnių „Vilties“ redaguoti, o Didžiojo karo metu — Kauną vadovauti pirmajai lietuviškai gimnazijai. Dsty-

damas gamtos mokslus, atsid jo tiems klausimams, kurie susiduria su pasauli (evoliucionizmas, darvinizmas, haeckelizmas).

1920 m. Pr. Dovydaitis pradėjo daryti Aukštuosiuose Kursuose, o nuo 1922 m. — Lietuvos Universitete. 1928 m. Teologijos-Filosofijos Fakultetas pakviėjo jį ordinariniu profesorium, o 1935 m. suteikė filosofijos daktaro titulą.

Pr. Dovydaitis dalyvavo ir politiniame gyvenime: 1918 m. jis, kaip Lietuvos Tarybos narys, pasirašė vasario mėn. 16 dien. Nepriklausomybės aktą, 1919 m. buvo III ministerio kabineto pirmininku. Iki 1927 m. jis buvo renkamas Ateitininkų organizacijos vyriausiuoju vadovu, dalyvavo ir vadovavo vairių organizacijų konferencijose. Steigė ir redagavo bent penkis žurnalus, kuriuos sugebėjo pritraukti visus gabesnius specialistus ir pats labai daug rašė iš filosofijos, pedagogikos, literatūros, religijos istorijos, gamtos filosofijos, geografijos, klimatologijos, hidrologijos, geologijos srities. Aktyviai dalyvauja svarbiausiame kolektyviniame darbe — „Lietuviškoje Enciklopedijoje“, kurioje, kaip viceredaktorius, atstovauja Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijai.

1920 m. Pr. Dovydaitis steigė gamtos mokslų žurnalą „Kosmos“, kur redaguoja jau 17 metų. Nuo 1929 m. „Kosmos“ turi populiarų skyrį „Gamtos Draugas“. Per keliolika metų susidarė keliolika storų tomių labai vertingų medžiagų — originali mokslo darbai, apžvalgos, biografijos, mokslo populiarizacijos. Mūsų gamtininkams „Kosmos“ — tikras žiniolobynas. Jis išugdė visą kartą jauną gamtininkų ir gamtos mokslininkų aplinką, aplinką susispietę bendradarbiai broliai.

Nemo propheta in patria sua. Bet Lietuvos gamtininkai negali paneigti mūsų gamtos mokslui „Kosmos“ redaktoriaus nuopelnų. Todėl, pasinaudodami šio pasiūlymu, bet kuklaus mokslo darbininko jubiliejumi, reiškiamo nuoširdžiausius linkimus, visokeriopu pasisekimo jam ir jo redaguojamam „Kosmui“.

Svarbesni Pr. Dovydaitis raštų sąrašas ¹

I.

RELIGIJOS ISTORIJA SU HAGIOGRAFIJA IR RELIGIJOS FILOSOFIJA.

1. Biblija ir Babelis, Kaunas 1911, 142 psl.
2. Kristaus problema, Kaunas 1914, 152 psl.
3. J. Zaus Teresė. „Naujoji Vaidilutė“, 1923 m., 167—184, 213—220, 315—324 psl.

¹ Kadangi sunku sustatyti visai tiksliai Prof. Pr. Dovydaitis mokslo ir mokslo populiarizacijos raštų sąrašą, turime pasitenkinti padavus svarbesnius jo rašinius sąrašus. Bet ir šis, nors yra patikrintas paties autoriaus, nėra pilnas. Dėl to kartu su autorium užspragas labai atsiprašome. Red.

4. Šv. Joana Pranciška Šantalienė (de Chantal) šv. Pranciškaus Salezo draugė ir bendradarbė. „Naujoji Vaidilutė“, 1923 m., 222–230, 269–282 psl.
5. Švento Pranciškaus Salezo jaunystė ir studijų metai. „Ateitis“, 1923 m., 418–434 psl.
6. Naujieji etnologijos keliai ir kokie išdaviniai. „Soter“, 1924 m., I, 3–35 psl.
7. Marie Eugénie della Grazie ir jos kelias Dievui. „Naujoji Vaidilutė“, 1924 m., 226–237 psl.
8. Šv. Pranciškaus Salezo draugystė su šv. Joana Šantalienė ir ši dienų panseksualizmas. „Naujoji Vaidilutė“, 1924 m., 24–34 psl.
9. Hugo Grotius, kaip religijos žmogus. „Soter“, 1925 m., II d., 180–196 psl.
10. Romos šventosios moters pirmaisiais krikščionijos laikais. „Naujoji Vaidilutė“, 1925 m., 81–88 psl.
11. Ši dienų gamtos mokslo problemos katalikiškosios programos šviesoje. „Židinys“, 1925 m., 2 ns., 104–111 psl.
12. Krikščionybė ir budizmas. „Soter“, 1926 m., 92–101 psl.; 1927 m., 1 ns., 68–87 psl.
13. Etimologija ir sava žodžio „religija“. „Soter“, 1926 m., 1–18 psl.
14. Didis religinio ir visuomeninio gyvenimo reformatorius (šv. Pranciškus Asižietis). „Židinys“, 1926 m., 10 ns., 173–179 psl.
15. Religijų lyginimas seniau ir dabar. „Soter“, 1927 m., 1 ns., 17–19 psl.; 2 ns., 117–145 psl.
16. Apie priešistorinio žmogaus religijos pėdsakus Europoje. „Soter“, 1928 m., 1 ns., 43–74 psl.; 1929 m., 1 ns., 11–32 psl.
17. Kun. W. Schmidt'o 60 metų amžiaus sukaktuvams paminėti. „Soter“, 1928 m., 1 ns., 81–96 psl.
18. Kalbos šventės kilmė ir plotis. „Soter“, 1928 m., 2 ns., 188–201 psl.
19. Ši dienų mokslo persiorientavimas dėl žmogaus prigimties praeitį ir dabartį. „Soter“, 1930 m., 1 ns., 1–18 psl.
20. Katalikybė ir mokslas. „Židinys“, 1928 m., 8–9 ns., 142–162 psl.
21. V. E. Ketteleris — tikrai modernus kunigas ir vyskupas. „Tiesos Kelias“, 1927 m., 12 ns., 689–731 psl.
22. Konstantino regėjimas. „Vilties“ Kalbos priedas, 1913 m., 5–9 psl.
23. Išminčiai iš rytų ir jų žvaigždės. „Vilties“ priedas, 1914 m., 2 ns., 39–42 psl.
24. Kristaus mirties chronologija. „Vilties“ priedas, 1914 m., 3 ns., 65–78 psl.
25. Kristaus prisikėlimas istorijos šviesoje. „Vilties“ priedas, 1914 m., 4 ns., 97–112 psl.
26. Popiežiaus primatas Kristaus mokslo ir istorijos šviesoje. „Vilties“ priedas, 1914 m., 11–12 ns., 367–408 psl.
27. „Blogieji“ popiežiai. „Vilties“ priedas, 1915 m., 1–3 ns., 25–63 psl.

II

GAMTOS MOKSLAI, JŲ ISTORIJA IR GAMTOS FILOSOFIJA.

28. Žmogaus išsirutuliojimas ir paleontologija. Kaunas 1914, IX 24 psl.
29. Leonardas da Vinčis (Leonardo da Vinci) gamtininkas, technikas, išradėjas. „Kosmos“, 1923 m., 2 ns., 198–216 psl.
30. Šis tas apie mūsų ir ne mūsų žiemas. „Kosmos“, 1923 m., 2 ns., 151–166 psl.
31. Apie šilumą ir šaltas vasaras kitur ir pas mus. „Kosmos“, 1923 m., 3 ns., 258–261 psl.

32. Vulkanizmo reiškiniai priežastis. „Kosmos“, 1923 m 3 ns 269—283 psl.
33. Jonas Rank ir jo žmogus. „Kosmos“, 1924 m., 1 ns. 70—82 psl.
34. Oskaro Hertvigo darvinizmo kritika. „Kosmos“. 1924 m 2 ns., 157—174 psl.
35. Aleksandras Humboldtas ir jo „Kosmos“. „Kosmos“, 1924 m., 2 ns., 183—195 psl.
36. Kaip stovi gyvijos evoliucijos problema ši dien geologijoje ir paleontologijoje? „Kosmos“, 1924 m., 3 ns., 243—271 psl.
37. Vilimas (Tomsonas (William Thomson)). „Kosmos“, 1924 m. 3 ns., 294—301 psl.
38. Paukšiai per jūrą kelionis naujų tyrim šviesoje. „Kosmos“, 1925 m., 2 ns., 85—90 psl.
39. Balucluterium Grangeri, vis laik didžiausias žemyn žinduolis. „Kosmos“, 1925 m., 4 ns., 220—224 psl.
40. Kanto santykiai su gamtos ir gretimaisiais mokslais. „Kosmos“, 1925 m., 6 ns., 317—320 psl.
41. Kanto fiziškoji geografija. „Kosmos“, 1925 m., 6 ns., 339—343 psl.
42. Kanto kosmogonija ir kosmologija tikrumos istorijos ir ši dien moksl šviesoje. „Kosmos“, 1925 m., 6 ns., 366—394 psl.
43. Senoji kalendoriaus galas kitur ir pas mus. „Kosmos“, 1926 m., 1 ns., 17—21 psl.
44. Priešistorinio žmogaus jėgai ir naminiai gyvuliai. „Kosmos“, 1926 m., 4—5 ns., 185—192 psl.
45. Apie vien paukščių tyrimo staig Lietuvos pašonį. „Kosmos“, 1926 m., 10 ns., 403—408 psl.
46. Pasteuro asmenybė ir pasaulio keli broožai. „Kosmos“, 1926 m., 11—12 ns., 483—493 psl.
47. Atsigimimas ir paveldėjimas. „Kosmos“, 1927 m., 2—3 ns.: 49—87 psl.
48. Iš gamtos mokslo istorijos prieš Renesansą. „Kosmos“. 1927 m., 383—412 psl.
49. Vėžys — pikčiausia ir paslaptingiausia liga. „Kosmos“, 1928 m., 478—489 psl.
50. Trijų Karalių žvaigždė. „Kosmos“, 1928 m., 48—55 psl.
51. Lietuvos gintaras. „Kosmos“, 1929 m., 73—86 psl.; 1930 m., II, 70—73 psl.
52. Kelionis šiaurės link turtų. „Kosmos“, 1930 m., 124—131 psl.
53. Robinzonas Kruzas, jo autorius ir jo sala. „Kosmos“. 1931 m. II, 62—64 psl., 119—123 psl., 153—159 psl.; 1932 m., 28—32 psl.
54. Žemė ir Kosmos vanduo bei ledas. „Kosmos“, 1932 m., 7—12 ns., 169—174 psl.
55. Kaip nešvarus vanduo švarinamas ir kaip jis pats apsišvarina. „Kosmos“, 1932 m., 7—12 ns., 324—328 psl.
56. Ši laik biologų pažiūra rosiškius. „Logos“ 1933 m., 81—128 psl.; 1934 m. 161—187 psl.; 1935 m. 53—64 ir 125—145 psl.
57. Iš mūsų pasaulio vaizdo istorijos. „Kosmos“, 1933 m., 7—12 ns., 161—288 psl.
58. Iš Mendelejevo biografijos. „Kosmos“, 1934 m., 1—4 ns., 35—47 psl.
59. Žemės reljefo praeities kai kurios problemos. „Kosmos“, 1934 m., 7—12 ns., 160—166 psl.
60. Gamta, gamtos mokslas ir jo suskirstymas. „Kosmos“, 1920-21 m., 3—7 psl.
61. Gamtos mokslų skema. „Kosmos“, 1920-21 m., 8—9 psl.
62. Materija, kokiai ir jos svarbiausios bendros ypatybės. „Kosmos“, 1920-21 m., 10—23 psl.
63. Pirmoji kelionė aplink žemę prieš 400 metų (1519—1522). „Kosmos“, 1920-21 m., 42—50 psl.
64. Iš fizikos geologijos. „Kosmos“, 1920-21 m., 62—70 psl.

65. Kosmogonijos hipotezės. „Kosmos“, 1920-21 m., 70—79 psl.
 66. Ernestas Haeckel'is ir aplink jį. „Kosmos“, 1920-21 m. 269—291 psl.
 67. Rogeris Baconas. „Kosmos“, 1922-23 m., 80—87 psl.
 68. D l gyvuli proto. „Vilties“ priedas, 1914 m., 7 ns. 214—224 psl.; 8 ns., 226—242 psl.
 69. William Harvey (biologas-medikas). „Kosmos“, 1928 m. 10—11 ns., 533—542 psl.
 70. Grigas Jonas Mendelis. „Kosmos“, 1935 m., 4—6 ns., 57—76 psl.
 71. Mendelio užmiršimas, prisiklimas ir triumfas, „Kosmos“, 1935 m., 4—6 ns., 77—108 psl.
 72. Simon Newcomb, „Kosmos“, 1936 m., 1—3 ns., 113—115 psl.
 73. G. V. Schiaparelli, „Kosmos“, 1936 m., 1—3 ns., 115—120 psl.
 74. Hugo de Vries, „Kosmos“, 1936 m., 4—6 ns., 258—264 psl.
 74a. Erich Wasmann, „G. Draugas“ 1936, 9—10 ns., 129—146 psi
 74b. Jonas Reink. „G. Draugas“ 1936, 11 ns., 165—176 psl.
 74c. A. M. Ampere. „G. Draugas“, 1936, 12 ns., 185 ir t:
 74d. Lucien Cuénot. „Kosmos“. 1936, 7—12 ns.

III

FILOSOFIJA IR FILOSOFIJOS ISTORIJA.

75. Filosofiškos ir teleologiškos skruzdžių svetingumo problemos pagal E. Vasmano tyrinėjimus. „Logos“, 1923 m., 1—2 ns., 81—94 psl.
 76. Hugo Grotiaus pirmataikai. „Logos“, 1926 m., 1 ns., 107—119 psl.
 77. Ši diena dorin s problema. „Logos“, 1925 m., t ns., 26—31 psl.
 78. Guyau moral s mokslo kritika. „Logos“, 1926 m., 2 ns., 224—249 psl.; 3 ns., 308—332 psl. „Kritika eti eskoj sislem Guyau“.
 79. Ši diena filosofin s pasaul ži ros kov laukas. „Židinys“. 1926 m., 1 ns., 22—34 psl.; 4 ns., 213—219 psl.; 6—7 ns., 389—396 psl.; 8—9* ns., 24—35 psl.
 80. Organizmo ir gyvyb s id ja ši diena biofilosofijoj. „Logos“ 1928 m., 1 ns., 85—112 psl.
 81. Erich Becher (1882—1929). „Logos“, 1929 m., 1 ns., 98—109 psl.

IV

PEDAGOGIKA IR PEDAGOGIKOS ISTORIJA

82. Descendencijos (evoliucijos) Teorija mokykloje. „Lietuvos Mokykla“, 1923 m., 17—22 psl.
 83. Robinsonas Kruze — jaunimo skaitymai. „Lietuvos Mokykla“, 1923 m., 162—168 psl.
 84. Apie aukl jimo mokslo ir darbo principus moderniosios ir krikš ioniškosios pasaul žvalgos šviesoje. „Lietuvos Mokykla“, 1924 m., 53—58 psl.
 85. Kult ra, religija, mokykla, Kaunas, 1930 m., 32 psl.
 86. Kuo yra Dant pedagogui? „Lietuvos Mokykla“, 1922 m., 12—15 psl.
 87. Don Bosco — jaunimo draugas ir aukl tojas. „Lietuvos Mokykla“, 1922 m., 326—331 psl.
 88. Kult ra, aukl jimas, religija (pagal prof. Wunderl). „Lietuvos Mokykla“, 1921 m., 1—15 psl.
 89. Pedagogikos mokslas ir jo pad tis kit moksl tarpe. (pagal prof. R. Slolzl). „Lietuvos Mokykla“, 1921 m., 49—62 psl.
 90. D l lotyn kalbos skaitym gimnazijoje. „Lietuvos Mokykla“, 1919 m., 39—45 psl.

91. Pedagogikos šventasis — Jonas de la Šalie. „Lietuvos Mokykla“, 1919-20 m., 184—202 psl.
92. Ottonas Willmann'as (1839. IV. 24. 1919). „Lietuvos Mokykla“, 1919-20 m., 203—222 p.
93. Koedukacija aukštesniose mokyklose. „Lietuvos Mokykla“. 1919-20 m., 231—239 psl.
94. Marijos Pe kauskait s laiškai Prof. Pr. Dovydai iui. „Athe-naeum“ 1935 m.
95. Erazmas Roterdamiškis. „Lietuvos Mokykla“ 1936. 12 ns.

V

KULT ROS ISTORIJA IR ISTORIJSOS FILOSOFIJA.

96. Istorijos filosofija ir jos problemos. „Vilties“ priedas, 1914 m., 9—10 ns., 273—334 psl.
97. Jonas Husas. Faktai ir principai. „Vilties“ priedas, 1915 m., 4 ns.
98. Istorijos filosofija ir jos problemos. „Logos“, 1932 m., 97—144 psl.
99. Ly i kova d l primato. „Naujoji Vaidilut “. 1933 m., 7 ns., 257—283 psl.

VI

VISUOMENINIAI MOKSLAI.

100. Garcia Morenas — didis valstybininkas. „Ateitis“, 1923 m., 199—210 psl.
101. Krikščioniško solidarizmo socialekonomi n sistema. „Logos“, 1927 m., 1 ns., 83—91 psl.
102. Ketteler'is — socialinis vyskupas. Krikš ionis Demokratas. „Logos“, 1927 m., 3—5 ns., 171—188 psl.
103. Apie tai, kaip prieita, kur atsirado „Aušrin “, „Ateitis“ 1935 m., ns. 5—12, 204—208, 265—269, 334—340, 398—405, 461—468. 528—536 psl.
105. Medžiaga kai kieno biografijai (Apie Vysk. K. Paltaroko jaunyst). „Ateitis“, 1936 m., ns.. 80—85. 121—129. 170—174, 213—217 psl.

VII

BIO-BIBLIOGRAFIJA:

„Kosmos“ 1930 m. — „Rytas“ 1931 m. nr. 60, „Lietuvos Universitetas 1922—1927“, psl. 312—314. — „Ateitis“ 1927 m. nr. 1 ir 1928 m. nr. 4.

Dogelis P., Mano gyvenimo prisiminimai, Kaunas, 1936.

Grigaitis I., M. I. C., Prof. Pranas Dovydaitis: Jo 50- i met sukakties proga. „Lietuvos Mokykla“, 1936 m., 5 ns.. 349—358 psl., „Ateitis“ 1936 m. 12 ns.

Šalkauskis S t., Prof. Pr. Dovydai io vaidmuo Lietuvos mokslinime. „Židinys“, 1936 m. 11 ns., 413-424.

Prof. Dr. Pr. Dovydai io 50 met sukakties proga „Ateitis“ savo redaktoriui pagerbti išleido special numer (1936 m., 12 ns.), kuriame tarp kitko rašo Vyskupas K. Paltarokas ir M. Reiny s, Profesoriai St. Šalkauskis, K. Pakštas, St. Kolupaila, A. Puodžiukynas, Kun. M. Krupavi ius, L. Gira. Su paveikslais.